

El girapeix

(ALDC, II, 329. El girapeix)

L'estri serveix per a girar la truita, patates o el que es fregeix en la paella, per a treure la carn, la verdura de l'olla o per a escumar el brou. La motivació gira entorn dels conceptes:

a) de 'girar': *giradora* (doc. ja al s. XIV) o *regiradora* 122; *girapeix*, com *tombapeix* 50, 141, *giracarn* 108, formacions de present d'indicatiu + substantiu objecte directe (cf. *giracamises*, *giracasaques*, *giramantells*, *gira-sol*, *giradiscs*).

b) de 'treure l'escuma; escumar': *escumadora* (doc. ja al s. XVII), der. de *escuma* (< llat. SPUMA × germ. SKUMS 'id.' [cf. al. *Schaum*, fr. *écume*, oc. *escuma*, it. *schiuma*]) i *espumadera*, pres del cast., adaptat en *espumadora*; *escasseta* 30 i *escassadora* 15, ross. ant. *escrassadora*, potser der. de *escassar* (*escrassar*) 'que esclariïssa; que fa menys espès el brou' (< llat. EXCARPUS 'escàs'); *brunzadora* 34, der. de *bromadora* ('que treu la broma, l'escuma') encreuat amb *brunzir*; *triador* 70-72 (s. XVIII), der. de *triar* 'separar'; *pescadora* 33, 39, 41 o *pescador* 38, de *pescar* 'treure d'un líquid'; *escorredora*, der. de *escórrer* (< llat. EXCURRERE 'córrer a fora'); *coladora* 29, 93, 98 o *colador* 101, 126, der. de *colar* (< llat. COLARE 'filtrar').

c) de 'la forma de paleta': *paleta*, dim. de *pala* 115, 119; (*pala de girar el peix* 68) (< llat. PALA 'id.'), que també significava 'rasora de la pastera'; *palustre* 112, per extensió de la paleta dels mestres de casa; *espàtula* (< llat. SPATULA 'espàtula; espatlla [d'animal]', dim. de SPATHA 'espàtula; espasa ampla i llarga'); *arpeta*, dim. de *arpa* (< francic

HARPA 'instrument proveït de ganxos'), derivat semànticament a 'rasora', 'espàtula per a tallar la farina' (s. XI i XIV) i 'giradora'; *rasa* 142 (i sufixat: *rasera* 132, 134, 138, 139; *rasadera* 123; *rasilla* 142), der. de *rasar* (< llat. *RASARE, format sobre el part. de RADERE 'raure', RASU), que hauria pres el valor de 'girapeix' a través del de 'rasadora de la pastera'.

d) de 'la forma de cullera': *cullera* 150, 152, 156, 158, 162, 177 (< llat. COCHLEARIA, f. de COCHLEARIUM 'caragol'), completat amb determinants (*cullera de la paella* 148; *cullera foradada* 85, 149; *cullera de fregir* 176, 186) i fins amb pèrdua del nucli ([*culler*] *foradat* 116); *llossa* 18, 77 'cullera grossa', d'ètim obscur (veg. mapa 207).

e) de 'instrument per a fregir': *fregidora* 181, 183, 184, 187, 188, der. de *fregir* (< llat. FRIGERE).

Altres casos: *gormanda* 27, 40, 49, 91, 103, 109, substantivació de *gormand* (← fr. *gourmand*), doc. al s. XVII, per comparació "amb un ésser àvid d'agafar els grassos bocins" (DECat).

En la perspectiva geogràficocronològica notem com *giradora*, del balear, i *escassadora*, del rossellonès, es remunten al s. XIV; *escumadora*, d'atestació posterior, és d'àrea central, mentre que *paleta*, del valencià, i *arpeta*, del tortosí, semblen d'època més recent.

Són mots normatius *giradora*, *escumadora* (des del DG₁, 1932) i *girapeix* (des del DIEC₁, 1995).

